

Margaret Atwood

DE TESTAMENTEN

Vertaald door Lidwien Biekmann
en Tjadine Stheeman

2019 Prometheus Amsterdam

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *The Testaments*

© 2019 Margaret Atwood

© 2019 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Lidwien Biekman en Tjadine Steeman

Omslagontwerp DPS Design & Prepress Studio naar een ontwerp van Suzanne Dean

Illustratie omslag Noma Bar/Dutch Uncle

Illustraties binnenwerk Suzanne Dean (vulpen), Noma Bar (profiel meisjes)

Foto auteur Jean Malek

Zetwerk Mat-Zet bv, Soest

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 4188 2

I

STANDBEELD

Holograaf Ardua Hall

I

Alleen dode mensen mogen een standbeeld, maar ik heb er een gekregen terwijl ik nog leef. Ik ben nu al versteend.

Dat beeld was een kleine blijk van waardering voor mijn vele bijdragen, zo luidde de eervolle vermelding die werd voorgelezen door Tante Vidala. Die taak was haar opgedragen door onze superieuren, en ze deed het zonder ook maar de minste bewondering. Ik bedankte haar met zo veel bescheidenheid als ik kon opbrengen, en trok met een touw het doek weg dat mij omhulde; het zeilde naar de grond, en daar stond ik. Hier in Ardua Hall juichen we niet, maar er werd bescheiden geapplaudisseerd. Ik maakte een lichte hoofdbuiging.

Mijn beeld is meer dan levensgroot, zoals de meeste beelden, en ik lijk jonger, slanker, en beter in vorm dan ik de laatste tijd ben. Ik sta rechtop, mijn schouders naar achteren, mijn lippen gekruld in een ferme maar goedgunstige glimlach. Mijn blik is gericht op een stip aan de horizon als symbool van mijn idealisme, mijn onwankelbare plichtsbeseft, mijn doorzettingsvermogen in weerwil van alle hindernissen. Niet dat mijn standbeeld ook maar iets zou kunnen zien, want het is neergezet in een somber groepje bomen en struiken naast het voetpad dat langs Ardua Hall loopt. Wij, de Tantes, moeten ons niets verbeelden, zelfs niet in steen.

Mijn linkerhand wordt stevig vastgehouden door een meisje van zeven of acht dat vol vertrouwen naar mij opkijkt. Mijn rechterhand rust op het hoofd van een vrouw – een van onze Dienstmaagden – die gehurkt naast me zit, met gesluierd haar en een omhooggerichte blik waarin overgave of dankbaarheid te lezen valt, en achter me staat een van mijn Parelmeisjes, klaar om aan haar missiewerk te beginnen. Aan een riem om mijn middel hangt mijn taser. Dat wapen doet me den-

ken aan mijn tekortkomingen: als ik doeltreffender was geweest, zou ik zo'n hulpmiddel niet nodig hebben gehad. Dan zou de overtuigingskracht van mijn stem voldoende zijn geweest.

Als beeldengroep is het niet erg geslaagd: te dicht op elkaar. Ik zou liever hebben gehad dat de aandacht wat meer op mij lag. Maar ik zie er in elk geval geestelijk gezond uit. Dat had ook anders geweest kunnen zijn, want de oudere beeldhouwster – een ware gelovige die inmiddels is overleden – had de neiging om haar onderwerpen van uitpuilende ogen te voorzien als teken van hun heilig vuur. De buste van Tante Helena kijkt rabiaat, Tante Vidala lijkt een schildklierafwijking te hebben, en de ogen van Tante Elizabeth lijken elk moment te kunnen exploderen.

Bij de onthulling was de beeldhouwster gespannen. Had ze mij genoeg geflatteerd? Kon het beeld mijn goedkeuring wel wegdragen? Zou ik mijn goedkeuring tónen? Ik speelde even met de gedachte om mijn wenkbrauwen te fronsen als de doek eraf gleed, maar ik bedacht me: ik beschik heus wel over enige compassie. 'Heel levensecht,' zei ik.

Dat was negen jaar geleden. Sindsdien is mijn beeld verweerd: de duiven hebben me gedecoreerd, er groeit mos in mijn vochtige holtes. Volgelingen leggen offers aan mijn voeten: eieren voor vruchtbaarheid, sinaasappels voor de volheid van de zwangerschap, croissants als verwijzing naar de maan. Het brood laat ik liggen – meestal is het natgerend – maar de sinaasappels neem ik mee. Sinaasappels zijn zo verkwikkend.

Ik schrijf deze woorden in mijn geheime heiligdom in de bibliotheek van Ardua Hall – een van de weinige bibliotheken die er nog zijn na de enthousiaste boekverbrandingen die in ons hele land hebben plaatsgevonden. De verdorven en bloederige vingerafdrukken van het verleden moesten worden uitgewist zodat de pure, zedige generatie die beslist zal komen met een schone lei kan beginnen. Dat was de theorie.

Maar er zijn ook bloederige vingerafdrukken die wij zelf hebben gemaakt en die kunnen niet zo makkelijk worden uitgewist. Ik heb in de loop der jaren heel wat beenderen begraven; nu ben ik geneigd ze weer op te diepen – al was het maar ter stichting van u, mijn onbekende lezer. Als u dit leest, is dit manuscript in elk geval bewaard gebleven.

Of misschien dagdroom ik maar: misschien zal ik nooit een lezer krijgen. Misschien praat ik alleen tegen een muur, in meerdere opzichten.

Genoeg geschreven voor vandaag. Mijn hand verkrampt, mijn rug doet pijn, en de beker warme melk voor het slapengaan wacht. Ik ga dit epistel op de geheime plek verbergen, buiten het bereik van de beveiligingscamera's – ik weet precies waar die zijn, want ik heb ze zelf geplaatst. Ondanks die voorzorgsmaatregelen weet ik welk risico ik loop: schrijven kan gevaarlijk zijn. Welk verraad, en welke aanklacht die daarop zal volgen, staat mij wellicht te wachten? Er zijn in Ardua Hall genoeg mensen die deze bladzijden maar al te graag in handen willen krijgen.

Wacht maar, raad ik ze zwijgend aan: het wordt nog erger.

II

KOSTBARE BLOEM

Transcriptie van getuigenverklaring 369A

2

U hebt me gevraagd om te vertellen hoe het was om op te groeien in Gilead. Dat zou helpen, zegt u, en ik wil graag behulpzaam zijn. U verwacht misschien alleen maar gruwelen, maar in werkelijkheid werden veel kinderen in Gilead liefgehad en gekoesterd, net als overal, en waren veel volwassenen er net als overal vriendelijk maar onvolmaakt.

Ik hoop dat u er ook rekening mee zult houden dat iedereen met een zekere nostalgie terugdenkt aan de vriendelijkheid die we als kind hebben ervaren, hoe bizar de omstandigheden van die kindertijd ook op anderen kunnen overkomen. Ik ben het met u eens dat Gilead zou moeten verdwijnen – er is daar te veel onrecht, te veel bedrog, en te veel dat indruist tegen wat God heeft bedoeld – maar u moet me wat ruimte gunnen om te treuren om het goede dat verloren zal gaan.

Op onze school was roze voor de lente en de zomer, donkerrood voor de herfst en de winter, en wit voor bijzondere gelegenheden: voor zon- en feestdagen. Armen bedekt, haren bedekt, tot je vijfde rokken tot op de knie en daarna niet korter dan vijf centimeter boven de enkel, want de drift van de man was iets vreselijks en moest worden beteugeld. De mannenogen die altijd rondzwierven als tijgerogen, als zoeklichten, moesten worden beschermd tegen de verleidelijke en zelfs verblindende macht die wij uitoefenden – met onze welgevormde of magere of dikke benen, met onze gracieuze, knokige of moddervette armen, onze perzikroze of vlekkerige huid, onze verstrengelde glanzende krullen, onze grove, weerbarstige haardos of onze stroachtige piekerige vlechtten. Hoe ons figuur en gezicht ook was: wij waren valstrikken en verlokkingen zonder dat we het konden helpen, met ons hele wezen waren wij er de argeloze en schuldloze oorzaak van dat mannen dronken

werden van begeerte waardoor ze wankelend en slingerend bezweken – waaraan? vroegen we ons af. Aan een soort ziekte? – en brandend ten onder gingen, als sneeuwballen van vlammende zwavel, geworpen door de boze hand Gods. Wij waren de bewakers van een onvoorstelbaar kostbare schat die ergens in ons verborgen was; wij waren kostbare bloemen die veilig in een kas bewaard moesten blijven, want anders zouden we in een hinderlaag worden gelokt, zouden onze bloemblaadjes worden afgerukt, zou onze schat worden gestolen en zouden we worden verscheurd en vertrappt door hunkerende mannen die overal op de loer konden liggen, overal in de gevaarlijke, zondige, wijde wereld.

Dat soort dingen vertelde de snotterige Tante Vidala ons op school terwijl wij zakdoekjes of voetenbankjes of ingelijste afbeeldingen borduurden in petit point: een vaas met bloemen en een fruitschaal waren de favoriete patronen. Maar Tante Estée, de juffrouw die we het aardigst vonden, zei dat Tante Vidala overdreef en dat het geen zin had om ons doodsangsten aan te jagen, omdat dat bij ons een tegenzin kon veroorzaken die een negatief effect zou kunnen hebben op ons toekomstige huwelijksgeluk.

‘Niet alle mannen zijn zo, hoor, meisjes,’ zei ze soms geruststellend. ‘Die van de betere soort hebben een voortreffelijk karakter. Sommige mannen beschikken over een fatsoenlijke zelfbeheersing. En als jullie eenmaal getrouwd zijn, dan lijkt het allemaal heel anders en helemaal niet griezelig.’ Niet dat zij er iets van kon weten, want de Tantes waren niet getrouwd; dat was niet toegestaan. Daarom mochten zij wel boeken hebben, en schrijven.

‘Wij zullen samen met jullie vaders en moeders een goede echtgenoot voor jullie uitkiezen als de tijd gekomen is,’ zei Tante Estée. ‘Dus jullie hoeven niet bang te zijn. Als jullie goed je best doen op school en erop vertrouwen dat de volwassenen het beste met jullie voorhebben, dan komt alles op z’n pootjes terecht. Daar zal ik voor bidden.’

Maar ondanks de kuiltjes in de wangen van Tante Estée en ondanks haar vriendelijke lach, was het de versie van Tante Vidala die bleef hangen. Die dook op in mijn nachtmerries: de ruiten van de kas werden ingegooid, daarna volgde het scheuren en uitrukken, het vertrappen, en lagen er roze en witte en donkerrode stukjes van mij over de

grond verspreid. Ik was doodsbang om groot te worden – groot genoeg voor het huwelijk. Ik had geen vertrouwen in de goede keuzes van de Tantes: ik was bang dat ik zou moeten trouwen met een brandende bok.

De roze, de witte en de donkerrode jurken waren verplicht voor bijzondere meisjes zoals wij. Gewone meisjes uit de Econogezinnen hadden altijd hetzelfde aan: kleren met lelijke veelkleurige strepen en grijze capes, dezelfde kleren die hun moeder droegen. Ze leerden niet eens petit point borduren of haken, alleen gewoon naaiwerk, papieren bloemen vouwen, en dat soort vervelende dingen. Ze waren niet zoals wij uitverkoren om met de allerbeste mannen te trouwen – met de Zonen van Jakob en de andere Bevelvoerders of hun zonen; al konden ze daar later nog wel voor worden uitverkoren als ze mooi genoeg waren.

Daar had niemand het over. Je mocht niet prat gaan op een mooi uiterlijk, dat was niet bescheiden, en je mocht ook niet letten op het mooie uiterlijk van anderen. Maar wij, meisjes, wisten wel hoe het werkelijk zat: dat je beter mooi kon zijn dan lelijk. Zelfs de Tantes gaven de mooie meisjes meer aandacht dan de lelijke. Alleen als je al vroeg was uitverkoren maakte schoonheid niet veel meer uit.

Ik keek niet scheel, zoals Hulda, en ik had niet zo'n geknepen, ingebouwde frons als Sunammite, en ook niet de bijna onzichtbare wenkbrauwen van Becka, maar ik was nog niet volgroeid. Ik had een rond, mollig gezicht, net als de koekjes die Zilla, mijn lievelings-Martha, als traktatie voor me maakte, met rozijnen als ogen en pompoenpitten als tanden. Maar ook al was ik niet bijzonder mooi: ik was wel heel erg uitverkoren. Dubbel uitverkoren: niet alleen uitverkoren om met een Bevelvoerder te trouwen, maar op de eerste plaats uitverkoren door Tabitha, mijn moeder.

Dit is wat Tabitha me altijd vertelde. 'Ik ging een eindje wandelen in het bos,' zei ze, 'en toen kwam ik bij een betoverd kasteel waar heel veel kleine meisjes in opgesloten zaten, die hadden geen van allen een moeder en ze waren betoverd door de boze heksen. Ik had een magische ring waarmee ik het slot van het kasteel kon openmaken, maar ik kon maar één klein meisje redden. Ik bekeek ze allemaal eens goed en toen koos ik van al die meisjes jou uit!'

‘Wat is er met die andere meisjes gebeurd?’ vroeg ik. ‘Die andere kleine meisjes?’

‘Die zijn door andere moeders gered,’ zei ze dan.

‘Hadden die dan ook een magische ring?’

‘Natuurlijk, schat. Als je moeder wilt worden heb je een magische ring nodig.’

‘Waar is die magische ring?’ vroeg ik haar. ‘Waar is die nu?’

‘Hier, om mijn vinger,’ zei ze, en dan wees ze op de derde vinger van haar linkerhand. Die noemde ze de ‘hartvinger’. ‘Maar er zat maar één wens in mijn ring en die heb ik gebruikt voor jou. Nu is het een gewone, alledaagse moederring.’

Op dat punt in het verhaal mocht ik de ring altijd even passen, hij was van goud en er zaten drie diamanten in: een grote en aan weerszijden daarvan twee kleinere. Het leek inderdaad een ring die ooit magisch was geweest.

‘Heb je me toen opgetild en gedragen?’ vroeg ik daarna altijd. ‘Het bos uit?’ Ik kende het verhaal uit mijn hoofd, maar ik wilde altijd graag dat ze het nog een keer vertelde.

‘Nee, lieverd, daar was je al te groot voor. Als ik je had gedragen, had ik moeten hoesten en dan zouden de heksen ons hebben gehoord.’ Ik begreep wel dat dat echt zo was: ze hoestte inderdaad veel. ‘Ik nam je bij de hand en samen slopen we stilletjes het kasteel uit zodat de heksen ons niet konden horen, we zeiden allebei: *Sst, sst...*’ – ze legde haar vinger op haar lippen, ik deed dat dan ook en siste opgetogen: *Stt, sst*. ‘En daarna moesten we heel hard door het bos rennen, weg van die boze heksen, want eentje had gezien dat we de deur uit slopen. We renden weg en toen verstopten we ons in een holle boom. Het was heel gevaarlijk!’

Ik kon me inderdaad vaag herinneren dat ik aan de hand van iemand door een bos rende. Had ik me toen in een holle boom verstopt? Ik meende me te herinneren dat ik me inderdaad ergens had verstopt. Dus misschien was het echt gebeurd.

‘En toen?’

‘Toen nam ik je mee naar dit prachtige huis. Vind je het hier niet heerlijk? We houden allemaal zóveel van je! Wat een geluk voor ons allebei dat ik jou heb uitgekozen, hè?’

Ik zat dicht tegen haar aangekropen, haar arm om me heen en mijn hoofd tegen haar magere lichaam waarin ik haar knobbelige ribben kon voelen. Mijn oor lag tegen haar borstkas gedrukt en ik kon haar hart horen bonzen – steeds sneller leek het, terwijl ze wachtte tot ik iets terug zou zeggen. Ik wist dat mijn antwoord machtig was: ik kon haar laten lachen, of niet.

Wat kon ik anders zeggen dan ja, en ja? Ja, ik vond het hier heerlijk. Ja, ik had geluk gehad. Bovendien was het waar.

Hoe oud was ik toen? Misschien zes of zeven. Ik weet het niet precies, want ik heb geen duidelijke herinneringen aan de tijd daarvoor.

Ik hield heel veel van Tabitha. Ze was mooi, maar wel heel dun, en ze speelde uren met me. We hadden een poppenhuis dat precies op ons huis leek, met een woonkamer en een eetkamer, een grote keuken voor de Martha's, en een studeerkamer voor de vader met een bureau en boekenkasten. Alle bladzijden in die kleine net-alsof-boekjes in de boekenkasten waren leeg. Ik vroeg waarom dat zo was – ik had een vaag gevoel dat er tekeningen op de bladzijden moesten staan – en toen zei mijn moeder dat boeken voor de versiering waren, net als een vaas met bloemen.

Wat heeft ze vaak moeten liegen voor mijn eigen bestwil! Voor mijn veiligheid! Maar dat kon ze goed. Ze was heel inventief.

We hadden prachtige grote slaapkamers op de eerste verdieping van het poppenhuis, met gordijnen en behang en schilderijtjes – leuke schilderijtjes, van bloemen en fruit – en kleinere slaapkamers op de tweede verdieping. Er waren vijf badkamers, maar eentje was een poederkamer – Waarom heette die zo? Wat was 'poeder'? – en een kelder met voorraden.

We hadden alle poppen voor het poppenhuis die je maar nodig kunt hebben: een moederpop met de blauwe jurk van een Bevelvoerdersvrouw, een kleine meisjespop met drie jurkjes – roze, wit en donkerrood, net als die van mij –, drie Marthapoppen met saai groene schorten, een Wachter des Geloofs met een pet, die bestuurde de auto en maaide het gras, twee Engelen voor bij het hek met plastic minigeweren zodat er niemand binnen kon komen om ons kwaad te doen, en een vaderpop in een strak Bevelvoerdersuniform. Hij zei nooit veel,

maar liep vaak te ijsberen en zat aan het hoofdeinde van de eettafel; de Martha's brachten hem iets op een dienblad en daarna ging hij naar zijn studeerkamer en deed de deur achter zich dicht.

Daarin leek de pop van de Bevelvoerder op mijn eigen vader, Bevelvoerder Kyle, die naar mij glimlachte en vroeg of ik gehoorzaam was geweest en daarna verdween. Het verschil was dat ik wel kon zien wat de Bevelvoerderpop in zijn studeerkamer deed, namelijk achter zijn bureau zitten met zijn Computalk en een stapel papier, maar van mijn echte vader wist ik dat niet: het was verboden om in zijn studeerkamer te komen.

Wat mijn vader daar deed was naar het schijnt heel belangrijk – belangrijke dingen die de mannen deden, zó belangrijk dat vrouwen zich er niet mee moesten bemoeien, want die hadden kleinere hersenen waarmee ze geen grote gedachten konden denken, volgens Tante Vidala, die godsdienstles gaf. Dat zou zijn alsof je een kat probeerde te leren haken, zei Tante Estée, die handwerken gaf; daar moesten we om lachen, want dat was heel idioot! Katten hadden niet eens vingers!

Mannen hadden dus iets in hun hoofd wat op vingers leek, maar dan een soort vingers die meisjes niet hadden. Dat verklaarde alles, zei Tante Vidala, en daar hoefden we verder geen vragen meer over te stellen. Ze klemde haar kaken op elkaar waarmee ze de rest van de woorden die er nog konden worden gezegd stevig opsloot. Ik wist dat er nog meer woorden waren, want zelfs toen vond ik dat dat idee van die katten niet klopte. Katten wilden helemaal niet leren haken. En wij waren geen katten.

Verboden dingen spreken tot de verbeelding. Daarom at Eva van de Verboden Vrucht, zei Tante Vidala: te veel verbeelding. Je kon sommige dingen maar beter niet weten. Anders raakte je je bloemblaadjes kwijt.

In de doos die bij het poppenhuis hoorde, zat ook een Dienstmaagdpop met een rode jurk en een dikke buik en een witte kap die haar gezicht verborg, maar Tabitha, mijn moeder, zei dat we geen Dienstmaagd in ons huis hoefden omdat we mij al hadden, en omdat je niet hebberig mocht zijn en meer dan één meisje mocht willen. Daarom verpakten we de Dienstmaagd in vloeipapier; mijn moeder zei dat ik

haar wel een keer weg mocht geven aan een ander meisje dat niet zo'n mooi poppenhuis had en dat die Dienstmaagdpop goed kon gebruiken.

Ik was blij dat we die pop in de doos deden, want ik werd altijd zenuwachtig van de echte Dienstmaagden. We kwamen ze vaak tegen als we een schooltje hadden en twee aan twee in een lange rij liepen met aan beide uiteinden een Tante. Dat waren uitjes naar de kerk, of anders naar een park waar we kringspelletjes deden of naar de eenden in de vijver keken. Later zouden we in een witte jurk met sluier naar de Reddingsbijeenkomsten of de Grote Gebedsshow's mogen om te kijken naar de mensen die werden opgehangen of gingen trouwen, maar daar waren we volgens Tante Estée nu nog niet groot genoeg voor.

In een van de parken waren schommels, maar omdat onze rok kon opwaaien door de wind en je er dan onder kon kijken, moesten we het niet wagen om te gaan schommelen. Alleen jongens konden die vrijheid smaken; alleen zij konden zwaaien en zwieren, alleen zij mochten de lucht in.

Ik heb zelfs nu nog nooit geschommeld. Dat is nog steeds een wens van me.

Als we over straat marcheerden, zagen we de Dienstmaagden twee aan twee voorbijkomen met hun boodschappenmandje. Ze keken niet naar ons, of bijna niet, of niet rechtstreeks, en wij mochten niet naar hen kijken omdat het onbeleefd was om naar ze te staren, zei Tante Estée, net zoals het onbeleefd was om naar een invalide te kijken of naar iemand anders met wie iets was. We mochten ook geen vragen stellen over de Dienstmaagden.

'Dat soort dingen leren jullie nog wel als jullie oud genoeg zijn,' zei Tante Vidala soms. 'Dat soort dingen': de Dienstmaagden hoorden bij 'dat soort dingen'. Iets slechts dus, iets schadelijks, of iets beschadigd, wat misschien hetzelfde was. Waren de Dienstmaagden vroeger net zo geweest als wij, wit en roze en donkerrood? Waren ze onvoorzichtig geweest, hadden ze een verleidelijk stukje van zichzelf laten zien?

Nu kon je niet veel van ze zien. Zelfs hun gezicht niet door de witte kappen die ze droegen. Ze zagen er allemaal hetzelfde uit.

In ons poppenhuis was ook een Tante-pop, ook al hoorde die eigen-

lijk niet in een huis maar in een school, of anders in Ardua Hall, waar ze schenen te wonen. Als ik in mijn eentje met het poppenhuis speelde, sloot ik de Tante-pop altijd op in de kelder, wat niet zo aardig van me was. Dan zat ze de hele tijd op de kelderdeur te bonzen en te roepen ‘Laat me eruit’, maar de meisjespop en de Marthapop die haar hielp letten daar niet op, en soms moesten ze lachen.

Ik ben niet trots op mezelf als ik vertel dat ik zo gemeen was, ook al deed ik alleen maar zo gemeen tegen een pop. Het is een wraakzuchtig trekje van me dat ik tot mijn spijt niet helemaal heb kunnen onderdrukken. Maar in een verslag zoals dit kun je beter heel eerlijk over je fouten vertellen, en over alles wat je hebt gedaan. Anders begrijpt niemand waarom je bepaalde keuzes hebt gemaakt.

Mijn moeder heeft me geleerd dat ik eerlijk moet zijn tegenover mezelf, wat nogal ironisch is gezien de leugens die ze mij vertelde. Toch denk ik dat ze waarschijnlijk tegenover zichzelf wel eerlijk was. Ze probeerde – denk ik – een zo goed mogelijk mens te zijn, voor zover de omstandigheden dat toelieten.

Elke avond las ze me een verhaaltje voor en stopte me in bed met mijn lievelingsknuffel, een walvis – God heeft de walvissen gemaakt om in de zee te spelen, daarom was dus een walvis geschikt als speelgoed – en daarna zeiden we een gebed.

Het was een gebed in de vorm van een liedje, en dat zongen we samen:

*Als ik ga slapen aan het einde van de dag,
Bid ik dat de Here mijn ziel bewaren mag;
Maar als ik sterf voordat de dag aanbreekt,
Bid ik dat de Here mijn ziel tot zich neemt.*

*Vier engelen houden in de nacht,
Bij mijn bedje trouw de wacht;
Twee die voor mij bidden en twee die mij wijzen,
Naar 's Heren Hemelse Paradijzen.*